

MUHI BARNABÁS*

A Lenhossék család szerepe a magyar medicina történetében

„*Hic locus ubi mors gaudet succurrere vitae*” – volt a bonctermek hagyományos felirata. A halottak anatómiai megismeréséből élet fakad, az életet megmentő orvosi tudás. Ugyancsak az élők javára válik, ha halottaink életének művét, szellemük maradandó alkotásait vizsgáljuk. „*Életük szellemi és erkölcsi értékeit akként óvjuk meg legjobban az élet számára, ha kegyeletes emlékezéssel felelevenítjük és megörökítjük a benyomásokat, a hatásokat, amelyeket életük folyamán reánk gyakoroltak, hogy az ő példájukon lelkesüljünk, az ő szellemükben cselekedjünk és alkossunk*”. (v.ö.: Huzella). Világunk, amelyben az ember értékét a pénz határozza meg, nem ad megbecsülést az emberi tudásnak, munkának. S ez nem anyagilag értendő. A történelem érdekes tudomány. Adott esetben a történész feladata nemcsak annyi, hogy felsorolja a tényeket, évszámokat, hanem az adatok mögött, akár több száz év távlatából, meglássa az embert és példaként állítsa olvasói, hallgatói elé – akár pozitív, akár negatív értelemben. SZENTGYÖRGYI ALBERT Nobel-díjas tudós élete, munkája nagy megbecsülésnek és tiszteletnek örvend. A tudományos siker esetén nemcsak a géniuszt illeti meg az elismerés, az emlékezésnek ki kell terjednie az „elődökre” is, akik az életükkel, szellemiségükkel és munkájukkal olyan követendő irányt mutattak, amelynek jutalma a legnagyobb tudományos elismerés volt. A Lenhossék dinasztia – amelynek Szent-Györgyi Albert negyedik tagja – közel két évszázados története az egész magyar tudományos életre hatással volt.

LENHOSSÉK MIHÁLY IGNÁC (1773-1840)

A dinasztia megalapítója, LENHOSSÉK MIHÁLY IGNÁC – eredeti néven Linoschegg – 1773. máj. 11.-én Pozsonyban született, német anyanyelvű családban. Édesapja egyszerű, de becsületes iparos, fiát a jezsuitákhoz iratja be, akik felismerve az ifjú kiváló képességeit, biztosították neki a továbbtanulás lehetőségét. Orvosi tanulmányait Bécsben, majd Pesten végzi. 1799-ben avatják orvostudorrá. Az ifjú Lenhossékot kinevezik Esztergom vármegye főorvosává, ahol újító, mindig az emberek, a köz javát szem előtt tartó szelleme már kibontakozik. Magyarországon a himlőoltás bevezetője és legfőbb szorgalmazója lett. Minden tekintetben tökéletességre, pontosságra törekvő egyénisége megnyilvánul a katedrán is. 1808-18-ig a pesti, majd 1825-ig a bécsi egyetemen tanít

* Magyar Orvostörténelmi Társaság, 1023 Budapest, Török u. 12.

élettant és anatómiát. 1816-18 között jelenik meg életének egyik fő műve a „*Physiologia medicinalis*”, amely Európa legtöbb egyetemén kötelező tananyag lesz. Lenhossék Mihály olyan korban lesz Magyarországon *protomedicus*, amelyben a közérdek fontosabb az egyén érdekénél. A reformkor eszmeiségének hatása már azért is elkerülhetetlen számára, hiszen SZÉCHENYI háziorvosa és egyben barátja is.

Tevékenysége szerteágazó: nevéhez fűződik a magyar közegészségügy megreformálása, az orvosképzés és a tananyag átszervezése. Elévülhetetlen érdemei vannak az 1831. évi kolerajárvány leküzdésében és az ellene folyó harcban. Új tanszékek létrehozásán fáradozik (pld. kórbonctan, nőgyógyászat), jelentős kórházépítési programot dolgoz ki, megteremti az orvostanhallgatók külföldi tanulási lehetőségeit. Ösztönzője az orvosi szaksajtónak, 1831-ben részt vesz az Orvosi Társaság megalapításában. Emellett igen széles szakirodalmi munkásságot fejt ki, amelynek középpontjában az élettannal és anatómiával kapcsolatos munkái állnak. Amikor 1840-ben elhunyt, teljes életművet hagyott hátra. Méltatásánál meg kell említenünk kiváló pedagógiai képességeit is, amelyeket mi sem bizonyít jobban, mint az a tény, hogy József fia mind szakmai-tudományos téren, mind emberileg méltó követője volt édesapjának.

LENHOSSÉK JÓZSEF (1818-1888)

LENHOSSÉK JÓZSEF 1818. márc. 20-án született Budán. Édesapja nyomdokaiba lépett, amikor az orvosi pályát választotta. A fiziológia és az anatómia iránti elkötelezettsége, inkább egy súlyos betegségnek, mint az apai hatásnak köszönhető. Még orvosnövendék korában, egy nem jól sikerült füloperációt követő belső fülgyulladás miatt baloldalára teljesen megsiketült, és jobb füle is halláskárosodást szenvedett. E fogyatékoságához is rengeteg anekdota kapcsolódik, mivel nem vette észre előadásain a hallgatóság félhangos társalgását és a rá irányuló tréfás megjegyzéseket, illetve azokat félreértelmezte. Egyéniségéről, furcsaságairól egész mondanakör keletkezett. Köztük vannak olyanok, amelyek nehezen hihetők: egy alkalommal emberi tüdőt küldött haza, és a szakácsnő, nem tudván az eredetét, belőle savanyú tüdőt főzött. Vannak nagyon malacok is, mint amikor odaállott a boncoló asztal mellé s felmetszette a hullát, melyből a lé a deszkára ömlött. Ő kivette a szájából a szivart s a deszka peremére tette. A szivar belegurult a lébe, ő pedig kivette s újra a szájába tette. A legtöbb róla szóló anekdota azonban humoros és egy hóbortos, saját tudományos világában élő professzor képe bontakozik ki belőlük. Gyengéje volt múzeumának bemutatása és az ott található koponyagyűjteménye. Egy alkalommal valakinek bemutatta RÓZSA SÁNDOR koponyáját kétszer, egyiket fiatal, másikat agg korából. Olyan emberről születnek anekdoták, akit közege elismer és szeret. Lenhossék Józsefet tanítványai szerették és tudását tisztelték. Mással nem magyarázható, hogy előadásait állandóan telt ház figyelte, bár biztosan javított megítélésén, hogy sokat lehetett derülni előadásain.

Orvosi diplomáját 1841-ben szerezte és 1842-től a pesti egyetem anatómia tanszékének tanársegédje. CSAUSZ MÁRTON kiterjedt orvosi praxisa miatt a tanszék működtetése Lenhossékra hárult, aki a feladatnak tökéletesen megfelelt. 1851-ben magántanári kinevezést kap, majd a kolozsvári orvos-sebészeti intézet tanára 1854-től. Pestre 1859-ben tér vissza, ahol haláláig a leíró és tájanatómia tanáraként tevékenykedik. Ez az állás nyújt majd neki anyagi biztonságot és nyugodt alkotó légkört. 1861-ben nősül meg. 1864-től az MTA levelező, 1873-tól rendes tagja. 1878-79-ben ellátja az egyetem rektori teendőit.

Lenhossék József Kolozsvárt kapcsolódott be a társadalmi életbe, benső barátság kötötte SZABÓ tanárhoz, Erdély *protomedicus*ához. Ekkoriban is már jellemezte őt egyfajta konzervativizmus, amely nemcsak az apja által beléoltott munkaszeretben nyilvánult meg, de morális kérdésekben a végsőkig kitartott. Ő volt az, aki télvíz idején felment Bécsbe és THUN LEÓ gróf vallás- és közoktatásügyi minisztert felszólította azon rendeletének visszavonására, mellyel a magyar nyelven tartott előadásokat beszüntette. Tudományos és oktatói tevékenységét az

anatómiának rendelte alá. Tanulmányozta a központi idegrendszer anatómiai viszonyait. Felfedezte az agytörzsi hálózatos állományt. Jelentős eredményeket ért el a gerincvelő, a nyúltagyvelő finomabb szerkezetének mikroszkópos vizsgálatában. Fontos bonctani kutatásokat végzett a medence vénás keringésével kapcsolatban. Antropológiai kutatásaiban foglalkozott a magyar koponyatípusok vizsgálatával. Az 1880-as évek közepén betegsége miatt egy időre engedett a család akaratának és külhonban kezelte magát. Magyarországra visszatérve és betegségével végképp nem törődve visszavette katedráját fiától, LENHOSSÉK MIHÁLYTÓL. „*Halálom életemre rávall*”- olvashatjuk ROSTAND művében. Lenhossék József is mondhatta volna e szavakat, hiszen 1888. nov. 28-án a katedráról viszik a halálos ágyba. Néha túl szigorú nevelésének gyümölcseként, fia is folytatta a család orvosi hagyományait.

IFJ. LENHOSSÉK MIHÁLY (1863-1937)

Ifjabb Lenhossék Mihály, a magyar anatómia első nemzetközi hírű képviselője, 1863. aug. 28-án született Pesten. A Lenhossék család harmadik nemzedéke méltó utóda elődeinek, kiktől sok értékes tulajdonság, magasabbrendű, kifinomodott intellektus mellett közelebbről anatómiai vénáját is örökölte. Kevés ember született olyan szerencsés életkörülmények között és indulhatott életpályáján annyi kedvező adottsággal, mint ő. Nemes családi hagyományok között az emberszeretet, a tudomány, a művészet légkörében nevelkedett, apja, nagyapja példáján lelkesült. Fiatalon eszmélt tudományos hivatására, célkitűzése biztos volt, szabályos tudospályát futott be, egyenesen haladt célja felé. Már korán felismerték és elismerték tehetségét, készültségét és rátermettségét mind a tudományos, mind a hivatalos körök, és mindent elért, ami tudományos pályán elérhető. Az orvoskar dékánja, majd a budapesti tudományegyetem rektora. A MTA másodelnöke, a magyar felsőház tagja – az egyetem képviselőjében.

Lenhossék Mihály tudományos munkássága széleskörű és sokoldalú volt, az anatómia, a sejttan, a szövettan, a fejlődéstan, az embertan és a biológia egyéb diszciplínáin, pl. az eugenikán túl, filozófiai és művelődéstörténeti irányban is dolgozott és számos alapvető felfedezéssel és megállapítással gazdagította a tudományt. Dolgozatainak túlnyomó, legértékesebb része az idegrendszer finomabb szerkezetére és fejlődésére vonatkozik. Boncolgató értelme, analizáló kritikai szelleme arra készítette, hogy mindenekelőtt kétes vagy vitatott kérdéseket, ellentmondásokat tegyen vizsgálata tárgyává és tisztázza azokat. Az elsők között ismerte fel, hogy az idegrendszerben az ingerület megszakításokkal, átkapcsoló állomásokon keresztül halad az idegrostokon. Fontos kutatásokat végzett a hipotalamuszra nézve és az állati érzékszervek összehasonlító anatómiájával kapcsolatban. Több új elnevezést vezetett be a szövettani terminológiába. Több jelentős művet írt, közte a háromkötetes Ember anatómiáját. Mivel 1889 és 1899 között Svájcban és Németországban élt és a német nyelvet anyanyelvi szinten beszélte, a német tudományos élet magáénak érezte Lenhossék Mihályt. Ő azonban magyarnak született, ha nem is törzsökös, törölmetszett magyar családból, de 30 éven át Budapesten működött mint tanár, és a hazafisága tetteiben nyilvánult meg, nemcsak üres szavakban, frázisokban, hanem lelke mélyéből fakadó hitvallásban.

SZENT-GYÖRGYI ALBERT (1893-1986)

A negyedik nemzedék esetében jelentős változások következtek be. Ennek tagja már nem Lenhossék néven válik ismertté, és lekanyarodik az anatómia jelentette főútról, amely három generáción keresztül a fő kutatási terület volt az ősök számára. Tanulmányai elején, nagybátyja szárnyai alatt még biztosnak tűnt a családi tradíció folytatása. Szent-Györgyi 1911-ben iratkozik be az orvosi karra. A szövettani tanulmányok és kutatások után végül az élettan lesz az a szerelem, amely mellett haláláig kitart. A világháborús élmény és szenvedés, a pozsonyi menekülés, a család

erdélyi vagyonának elvesztése ellenére újult erővel lát hozzá tudományos munkájához. A családi hagyomány, amely a munkán, a tudáson és a tisztességen alapult, olyan erőt kölcsönzött neki, amellyel élete utolsó napjáig jól sáfárkodott. A C-vitamin izolálása mellett kiemelkedő eredményeket ért el az izombiológia és az energiakutatás területén, és még jóval kilencvenedik életéve után is aktív maradt. „*Nem állni meg soha, kutatni tovább, haladni tovább a megkezdett úton, hiszen a kutatásnak sohasem lehet vége és sohasem tudhatjuk, hogy a kutatás közben milyen meglepetésekre, miféle új dolgok dolgokra bukkanunk*” – mondta halála előtt. A Lenhossék család tagjai nemcsak hatalmas életművet hagytak maguk után, de életük megmutatta az oda vezető utat is.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- Huzella Tivadar: Lenhossék Mihály egyénisége. In: Orvosképzés. 1937.
- Kapronczay Károly: Szent-Györgyi Albert. In: Híres magyar orvosok, 105-107. o. Budapest, Galenus, 2000.
- Kapronczay Károly: Orvosdinasztiák. II. Turul, 1997/70.
- Balogh Tihamér: Szakmai önéletírás. 1904. (Kézirat).
- Mihálkovics Géza: Emlékbeszéd Dr. Lenhossék József felett. 1893.
- Zimmermann Ágoston: Lenhossék Mihály ig. és T. tag másodelnök emlékezete. Budapest. MTA, 1942.
- Karasszon Dénes: Lenhossék Mihály Ignác. In: Híres magyar orvosok. 135-139. o.
- Karasszon Dénes: Lenhossék In: Híres magyar orvosok. 141-145. o.
- Karasszon Dénes: Lenhossék Mihály In: Híres magyar orvosok. 147-151. o.
- Kenéz János: Die Lenhosséks. Über eine ungarische Gelehrtenfamilie in vier Generationen (1773-1980).